

Intervju s prof. dr. dc. Stjepanom Balobanom

Danas više nego ikada trebamo vjerodostojne, hrabre te Bogu i narodu odane crkvene službenike

Razgovarala: prof. dr. sc. Blaženka s. Valentina Mandarić

Na početku smo nove godine – godine koju Crkva slavi kao veliki Jubilej. Mnogi su događaji na globalnoj i lokalnoj razini obilježili prethodnu godinu. O tim događajima, osobito onima koji su bili, a i dalje su značajni za opću i mjesnu Crkvu, kao i za hrvatsko društvo, razgovarali smo s prof. dr. sc. Stjepanom Balobanom.

1. Profesore Baloban, moram spomenuti činjenicu da je iza Vas više od 30 godina provedenih na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Uz profesorski rad vršili ste i različite druge službe i vodili brojne projekte. Bili ste prvi pročelnik Katedre za socijalni nauk Crkve, tako da ste na neki način postali zaštitno ime ili sinonim za promicanje socijalnog nauka u našoj Crkvi i našem društvu. Teško je tako bogato iskustvo sažeti u nekoliko

rečenica, ali ipak bih Vas zamolila da izdvojite neke zadaće, događaje i iskustva povezana s KBF-om.

Najprije Vam želim zahvaliti na pozivu da sa čitateljicama i čitateljima *Lađe* podijelim svoje iskustvo dugogodišnjeg rada na našem stožernom teološkom Fakultetu, koji me 70-ih godina prošloga stoljeća, u onim »burnim postkoncilskim vremenima« oblikovao kao studenta teologije, a nakon 1990. godine omogućio mi da se u okviru

različitih fakultetskih i izvanfakultetskih aktivnosti mogu razvijati kao teolog, svećenik i nadasve kao vjernik katolik otvoren za suradnju sa svim ljudima dobre volje u Hrvatskoj.

U pravu ste, teško je u tom, za mene uistinu intenzivnom, vremenu izdvojiti određene događaje i iskustva. U ovoj prigodi moram spomenuti dva iskustva koja su javnosti možda manje poznata, ali u mojem životu imaju povlašteno mjesto. Kao prvo, to je svojevrsna unutar-teološka i crkvena borba za konfesionalni vjeronauk u Hrvatskoj nakon povijesnog kolokvija pod nazivom *Religiozna kultura u školi i društvenim medijima*, u »Školskoj knjizi« u rujnu 1990. godine. Kao aktivni sudionik tog kolokvija bio sam u onim ključnim vremenima, kada se odlučivalo između konfesionalnog vjeronauka i religijske kulture, među onim teolozima koji su se od početka jasno i javno zauzimali za konfesionalni vjeronauk u školi. Tu raspravu su na neki način prekinuli hrvatski biskupi koji su se u lipnju 1991. izričito opredijelili za konfesionalni vjeronauk u školi.

A drugo pozitivno iskustvo povezano je s uvođenjem kolegija *Socijalni nauk Crkve* na tadašnji Katehetski institut. Budući da se do tada na Katehetskom institutu nije predavao predmet *Socijalni nauk Crkve*, kao pročelnik Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve uputio sam Vijeću Katehetskog instituta u lipnju 1998. dopis s molbom da se uvede taj kolegij. Odgovor je bio pozitivan i tako je od akademske godine 1998./99. uveden novi predmet *Socijalni nauk Crkve*, a ja sam s velikim zadovoljstvom od tada pa sve do umirovljenja na Fakultetu buduće vjeroučitelje upoznao sa socijalnim naukom Katoličke Crkve.

2. Jedan od važnih područja Vašeg djelovanja je znanstveno-istraživački rad koji je djelomično ukoričen u brojne knjige (autorske i suautorske), zbornike, članke, kolumne... Koje biste teme istaknuli od onih koje su pratile Vaš znanstveni i teološki rad tijekom

više desetljeća, a koje su važne za crkveni i društveni život?

Općenito uzevši, rekao bih da su pojedine crkvene i društvene prilike i važna događanja na neki način oblikovale teme kojima sam se onda više ili manje intenzivno bavio u svojem radu i pisanju. Iskreno govoreći, meni je draga svaka tema kojom sam se bavio.

Među prvim temama, koja me snažno odmah zaokupila i koja je do danas prisutna u mojim radovima, je uloga i mjesto vjernika laika u Crkvi i hrvatskom društvu. Imao sam sreću i zadovoljstvo kao član Vijeća za laike HBK-e aktivno sudjelovati u organizaciji tri velika – povijesna – susreta vjernika laika u demokratskoj Hrvatskoj, i to 1992. i 1995. u Zagrebu i 2001. u Osijeku. Iskustvo iskrene suradnje s vjernicima laicima u organizaciji tih susreta spontano se prenosilo na izbor najbližih suradnika u projektima koje sam vodio. Tako sam kao prvi pročelnik Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve za prvog tajnika Centra 1997. godine izabrao Gordana Črpića, tada studenta pred završetkom studija,

a danas prorektora HKS-a. Za suradnicu na Katedri socijalnog nauka Crkve KBF-a Sveučilišta u Zagrebu izabrao sam Silviju Migles, koja me kao pročelnica naslijedila na Katedri.

Tema proučavanja, istraživanja i nada-sve promicanja socijalnog nauka Crkve u demokratskoj Hrvatskoj svakako je središnja tema kojoj sam kao teolog posvetio najviše vremena, ali i znanstveno-istraživačkoga rada. To mi je omogućilo suradnju s velikim brojem hrvatskih intelektualaca i uopće javnih djelatnika, bez obzira na njihov svjetonazor i političko opredjeljenje.

U organizaciji brojnih znanstvenih i stručnih susreta, socijalnih tribina i drugih oblika suradnje uvijek, uistinu uvijek, sam kao svećenik i teolog nailazio na pozitivan odgovor za suradnju. Tako sam imao prigodu raspravljati i pisati o aktualnim temama: zaštita okoliša, poslovna etika, etika političkoga života, kao i o različitim pitanjima vezanim uz solidarnost, supsidijarnost, opće dobro... Tu su i teme koje obrađuju crkvena i unutarcrkvena pitanja, poput »Crkva siromašnih«, »sinodalnost«, ili pak u Hrvatskoj u novije vrijeme sve ak-

tualnije pitanje vezano za djelovanje vjerskih udruga, društava i pokreta čije se aktivnosti pod pozitivnim ali, nažalost, i pod negativnim vidom na osobit način očituju u virtualnom svijetu. Oblikuje se određena vjernička praksa – velikim dijelom problematična, a praktički nepoznata ne samo većini vjernika, nego i službenoj Crkvi.

3. U našoj crkvenoj i društvenoj javnosti prepoznati ste kao vrstan poznavatelj, analitičar i kritičar crkvenih i društvenih zbivanja. Analize, vrjednovanja i stavove o njima iznosili ste i još uvijek to činite u poznatim kolumnama u *Kani*, a koje su objavljene u više knjiga. Kako biste opisali trenutna gibanja u našem hrvatskom društvu?

Trenutačna gibanja u hrvatskom društvu pokazuju da živimo u sve više »podijeljenom društvu« kojemu prijete još veće podjele, i to ne samo pod društveno-političkim i nacionalnim vidom nego, nažalost, sve više i pod vjersko-crkvenim vidom.

Negativna i po mnogočemu za mir i istinsku demokraciju opasna zbivanja u svijetu imaju sve veći utjecaj i na hrvatsko društvo. Pritom u stvarnom, ali još više u

virtualnom svijetu prevladava nasilje koje se prenosi u javni prostor i u obiteljske, prijateljske, pa i intimne odnose. Na sve to, nažalost, nisu imuni ni hrvatski vjernici, pa ni pojedini službenici Crkve.

Stoga danas više nego ikada trebamo vjerodostojne, hrabre te Bogu i narodu odane crkvene službenike, biskupe, teologe i svećenike koji će povezivati i svojim životom i nastupima trajno pozivati na nužno potrebno jedinstvo Crkve i naroda u Hrvatskoj, poput u onim teškim vremenima zagrebačkoga nadbiskupa, sluge Božjega kardinala Franje Kuharića.

4. Kao svećenik, teolog, znanstvenik i intelektualac pratite crkvena zbivanja i njih pomno analizirate i kritički vrjednujete. Možete li izdvojiti, po Vama, važne događaje i izazove s kojima se susreće opća i mjesna Crkva i naznačiti moguće perspektive kako bi se barem djelomično ostvarile vizije Crkve kakvu promiče i priželjkuje papa Franjo? Ovdje osobito mislim na sinodalni hod Crkve.

Držim da je u ovom povijesnom trenutku iznimno važno osvijestiti sebi i drugima da se Crkva Kristova trajno mijenja. Crkveni Oci su to izražavali riječima »Ecclesia semper reformanda« – »Crkva je u neprekidnoj reformi«. Time su se vodili postkoncilski pape, a na njemu svojstven način to je misao vodilja sadašnjega pape Franje. Važno je naglasiti da se ne mijenja ono bitno utemeljeno na evanđelju, nego se nužno mijenja način kako u konkretnom vremenu i svijetu živjeti evanđeosku poruku. U tom kontekstu papa Franjo inzistira na sinodalnosti, odnosno sinodalnom procesu u Crkvi kao putu kojim je potrebno trajno ići. Nakon dviju sinoda o sinodalnosti i završnog dokumenta donesenog u listopadu 2024. godine, kao da smo u općoj i u Crkvi u Hrvatskoj pomalo zbunjeni, s pitanjem na usnama: »Kako dalje?« Jedni u Hrvatskoj traže promjene, ali te promjene znače »povratak u prošlost« po određenim oblicima vjerničkoga života koji danas nemaju onu

privlačnost i evanđeosku učinkovitost koju su imali nekada. Drugi, smatram velika većina, još uvijek nisu razumjeli što to zapravo znači sinodalni hod u Crkvi. Ja ih kao teolog razumijem jer u dosadašnjem vremenu na razini opće Crkve nisu stvoreni određeni mehanizmi koji bi omogućili sinodalni hod u Crkvi. Nije dovoljno reći da je nužna suradnja između službene Crkve i vjernika laika; daleko je važnije kako je konkretno ostvarivati.

Osobno ovdje vidim mogućnost veće primjene socijalnog učenja Katoličke Crkve, a posebno prakticiranje načela supsidijarnosti. To načelo ne vrijedi samo za društveni život nego i za crkveni, kako je to još davne 1946. godine ustvrdio papa Pio XII. riječima da supsidijarnost vrijedi »i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi«. Prema supsidijarnosti, rješavanje problema, ali i pitanje odgovornosti u Crkvi proteže se od vjernika, svakog vjernika, do najvišega crkvenog službenika. Svaki vjernik treba doći do izražaja i moći izreći svoje mišljenje. Da, suradnja u sinodskoj Crkvi je polazište, ali je potrebno tražiti načine kako tu suradnju konkretizirati prema načelu supsidijarnosti. To se ne može dogoditi samo od sebe. U tom kontekstu potrebna je iskrena i otvorena unutarcrkvena rasprava koje se ne treba bojati.

5. Iza Vas je profesorski puni angažman na KBF-u, ali je zato pred vama mnogo drugih izazova, planova i projekata u kojima nastavljate svoj teološki i znanstveno-istraživački rad. Ponovno ste na čelu Centra za socijalni nauk pri HBK. Kakvi su planovi Centra za buduća djelovanja?

Želimo nastaviti ono po čemu je i do sada Centar bio poznat: organiziranje susreta i simpozija o trenutačnim aktualnim crkvenim i društvenim pitanja, objavljivanje knjiga – zbornika, te javni nastupi u medijima.

S posebnim zadovoljstvom spominjem dvije emisije koje Centar uspješno organizira od rujna 2019. godine na HKR-u: *Blago socijalnog nauka Crkve*, kraća emisija (5 – 8 min) jednom tjedno, i emisija *Socijalni govor Crkve*, jednom mjesečno (40-ak min) sa sugovornicima o različitim aktualnim temama.

U budućnosti planiramo povezati rad Centra kao središnje ustanove na razini HBK-e s odgovarajućim tijelima ili osobama na razini (nad)biskupija. Ta povezanost s tijelima (nad)biskupija je bitno važna za rad Centra, ali je do sada samo djelomično ostvarena.

6. Bili ste jedan od voditelja i još uvijek ste suradnik na projektu *Europsko istraživanje vrednota (European Values Study)*, koji već od 1981. godine sustavno prati gibanja, tendencije i promjene vrijednota u europskim društvima. Hrvatska se tom europskom projektu pridružila 1998. godine, i to preko našega KBF-a Sveučilišta u Zagrebu kao nositelja za Hrvatsku. Možete li ukratko reći koji je temeljni doprinos ovog projekta

i zašto je važno da je u projekt uključen i Katolički bogoslovni fakultet, a preko njega i Republika Hrvatska?

Često nismo dovoljno svjesni važnosti i uloge Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i njegovih nastavnika, i to ne samo za crkveni, nego i za društveni život u Hrvatskoj. To se odnosi i na međunarodni projekt *Europsko istraživanje vrednota (EVS)*, premda je projekt već skoro dva desetljeća djelovao, a Hrvatska do tada nije imala svojega predstavnika u tom za ispitivanje vrijednosnog sustava u Europi najvažnijem projektu. Te 1998. KBF postaje nositelj EVS projekta za Hrvatsku, a prof. dr. sc. Josip Baloban prvi i kasnije dugogodišnji voditelj.

Trenutačno u EVS projektu sudjeluje 45 zemalja. Hrvatska je punopravni član, a sadašnja voditeljica projekta za Hrvatsku izv. prof. dr. sc. Silvija Migles je članica Izvršnog odbora EVS-a. U ostvarenju ovoga projekta za Hrvatsku, uz profesore KBF-a, sudjeluju i profesori drugih Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao i profesori Hrvatskoga katoličkog sveučilišta. Riječ je

o istraživanju koje daje uvid u stavove i mišljenja građana o vrijednosnom sustavu s obzirom na obitelj, brak, bioetička pitanja, vjeru, posao, socijalna pitanja, politiku, povjerenje u institucije, okoliš...

Hrvatski građani, ali i hrvatski vjernici tu mogu pronaći vjerodostojne podatke, kao i tumačenje o onome što se to oko nas zapravo događa. Svega toga vjerojatno ne bi bilo da se 1998. godine KBF Sveučilišta u Zagrebu nije svojom inicijativom uključio u taj iznimno važan projekt.

7. Koristim prigodu da Vam u ime svih vjeroučitelja naše Zagrebačke nadbiskupije zahvalim na doprinosu u njihovoj formaciji tijekom temeljnog studija, kao i u cjeloživotnom obrazovanju. Osobit doprinos dali ste kroz organiziranje pisanja vjeronaučne građe na temu socijalnog nauka Crkve. Ali niste tu stali, nego ste išli korak dalje, u čemu će osobit doprinos dati novoizšla knjiga *Socijalni nauka Crkve u školi i u župi*. Ovu knjigu dobit će svi vjeroučitelji u Republici Hrvatskoj. To je uistinu gesta jedinstvena i hvalevrijedna. Kakva su vaša očekivanja od ove knjige i što očekujete od vjeroučitelja u

vidu promicanja socijalnog nauka Crkve?

Knjiga *Socijalni nauka Crkve u školi i u župi* je po mnogočemu jedinstvena, usudio bih se reći istinski »hrvatski proizvod« petero autora: Silvije Migles, Igora Jakobfija, Dubravke Petrović Štefanac, Stjepana Balobana i Zvonimira Ancića.

Imao sam sreću i zadovoljstvo kao pročelnik Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve voditi ovaj projekt najprije za vjeronaučnu olimpijadu, a nakon toga i za knjigu za koju bih želio da, osim škola i župa, dospije i u zbornice, udruge vjernika laika i u različite segmente hrvatskoga društva. Uvjeran sam da je ona po svojem sadržaju i opremi zanimljiva za svakog vjernika, ali i javnog djelatnika u Hrvatskoj koga zanima koji su stavovi Katoličke Crkve o brojnim aktualnim pitanjima vremena u kojem živimo. Vjernici laici koji se žele aktivno angažirati u hrvatskom društvu kao političari, gospodarstvenici, novinari,

kao intelektualci na različitim područjima neka uzmu u ruke ovu knjigu i uvjeren sam da im sadržaj i poruke iz nje mogu biti od velike pomoći u tome kako kao vjernici biti još bolji gospodarstvenici, političari, novinari, liječnici, učitelji...

Drago mi je da je Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve uspio osigurati financijska sredstva da se ova knjiga besplatno podijeli svim vjeroučiteljima i župama u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Nadam se da će vjeroučiteljice i vjeroučitelji na temelju ove knjige još više upoznati i zavoljeti socijalni nauk Crkve i u njemu postupno otkrivati i sadržaj i poticaje za svoje djelovanje i za svoj život.

8. Na kraju, što biste poručili čitateljima *Lađe*, osobito vjeroučiteljima naše Zagrebačke nadbiskupije?

Pred današnjim vjeroučiteljima kao vjernicima i članovima Crkve iznimno je važna zadaća prenošenja vjere u hrvatskom društvu koje se sve više udaljava od vjere, ali i od etičko-moralnog načina života koji smo baštinili u našoj Katoličkoj

Crkvi. Oni su »na prvoj crti« ili, kako smo nekada običavali govoriti, »na braniku vjere« u hrvatskom društvu. Stoga se nadam da će se u našoj Zagrebačkoj nadbiskupiji i dalje voditi istinska briga oko njihovog statusa u školi i tražiti načini kako bi se njihov doprinos još više vrjednovao u životu Crkve.

Uz sve manji broj svećenika, redovnika i redovnica, vjeroučiteljice i vjeroučitelji su ono istinsko »blago« koje je potrebno više vrjednovati i sve više uključivati u život Crkve u Hrvatskoj. To neka bude jedna od stvarnih realizacija sinodskih zadaća Crkve u Hrvata.

Vjeroučiteljima želim obilje lijepih i istinskih zadovoljstvom ispunjenih trenutaka u njihovu zahtjevnom i naporom radu. A kada im bude teško u učionici ili zbornici, neka se sjete da su upravo oni »na prvoj crti« u širenju radosne vijesti evanđelja koje je jednako aktualno danas kao i u prvim kršćanskim vremenima.

Neka budu radosni vjesnici radosne vijesti evanđelja u crkvenom i društvenom životu u Hrvatskoj.